

Krzysztof Sidorkiewicz

Kształtowanie instytucjonalnych stosunków polsko-litewskich w latach 1996-1998 : partnerstwo strategiczne

Przegląd Wschodnioeuropejski 3, 223-241

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF SIDORKIEWICZ

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn

KSZTAŁTOWANIE INSTYTUCJONALNYCH STOSUNKÓW POLSKO-LITEWSKICH W LATACH 1996–1998: PARTNERSTWO STRATEGICZNE

1. Wstęp

W końcu XX w. Polska i Litwa stały się państwami wolnymi, z demokratycznymi strukturami władzy. Proces demokratyzacji w Polsce wiąże się ze zmianami po 1989 r. Natomiast Litwa ogłosiła swoją niepodległość 11 marca 1990 r. Jednak o faktycznej niepodległości można mówić dopiero od końca sierpnia 1991 r., kiedy to po „puczu moskiewskim” państwa uznawały niepodległość Litwy. Już 13 marca 1990 r. rząd polski wsparł niepodległość litewską, ogłaszając deklarację o przywróceniu państwa litewskiego, w której popierano realizację samostanowienia. Polska prowadziła wówczas politykę tzw. dwutorowości, mając na uwadze trudne relacje ze Związkiem Radzieckim¹. Ważnego wsparcia udzielono Litwie po tragicznych wydarzeniach w Wilnie z 12 na 13 stycznia 1991 r., kiedy doszło do interwencji radzieckiej. Minister spraw zagranicznych Litwy Algirdas Saudargas przebywał w Warszawie i w razie problemów w Wilnie miał pełnomocnictwa do utworzenia rządu emigracyjnego². 5 września 1991 r. nawiązano polsko-litewskie stosunki dyplomatyczne. W latach 1992–1994 przygotowano dokumenty, które regulowały zasady wzajemnych relacji.

¹ K. Skubiszewski, *Polska wobec ZSRR i wobec narodów sąsiedzkich na wschodzie – Odpowiedź na debatę poświęconą polityce wschodniej udzielona w Senacie w dniu 7 września 1990 r.*, w: tegoż, *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia. Oświadczenia, wywiady 1989–1993*, Warszawa 1997, s. 69–81. Szerzej o zmianach w polskiej polityce zagranicznej po 1989 r. m.in.: T. Łoś-Nowak, *Polityka zagraniczna RP w fazie tranzycji ustrojowej*, w: A. Żukowski, (red.), *Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 r.*, Olsztyn 1999, s. 43–68; W. Malendowski, *Nowe uwarunkowania i cele polityki zagranicznej Polski po 1989 r.*, w: B. Łomiński, M. Stolarczyk (red.), *Polska i jej sąsiedzi w latach dziewięćdziesiątych. Polityczne i ekonomiczne aspekty współpracy i integracji*, Katowice 1998, s. 13–35; R. Kupicki, K. Szczepanik, *Polityka zagraniczna Polski 1918–1994*, Warszawa 1995, s. 49–57.

² P. Cieplak, *Stosunki polsko-litewskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1992, s. 163.

13 stycznia 1992 r. podpisano *Deklarację o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy między Republiką Litewską a Rzeczpospolitą Polską*³ oraz konwencję konsularną⁴. Po długich negocjacjach, 26 kwietnia 1994 r. w Wilnie podpisano *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*⁵. Relacje polsko-litewskie nie należały w tym czasie do najlepszych. Litwa była ostatnim z sąsiadów, z którym Polska zawarła tego rodzaju traktat. Duże znaczenie dla stosunków wzajemnych miały problemy mniejszości polskiej na Litwie⁶. Po podpisaniu traktatu w 1994 r. nastąpiło ożywienie wzajemnych kontaktów na poziomie prezydentów państw oraz rządów; negocjowano kolejne umowy i porozumienia obejmujące różne obszary⁷.

Celem artykułu jest scharakteryzowanie stosunków polsko-litewskich w okresie 1996–1998. W 1996 r. obie strony zawarły bardzo dużo porozumień na szczeblu rządowym, co wynikało z realizacji traktatu polsko-litewskiego z 1994 r., będącego fundamentem wzajemnych relacji. W 1997 r. powstały ramy instytucjonalne w relacjach Polski i Litwy, obejmujące urzędy prezydentów, parlamenty obu państw oraz rządy. W następnym roku nastąpiła intensyfikacja współpracy obu państw. W związku ze wspólnymi celami w polityce zagranicznej, Polska i Litwa stały się partnerami strategicznymi. Prezentowany materiał ma przybliżyć obszary tej współpracy.

Na podstawę źródłową artykułu składają się liczne dokumenty, tj. porozumienia, układy, protokoły, sprawozdania, uchwały, przemówienia. Odwoływano się także do dostępnej literatury i artykułów naukowych. Analizowany materiał stanowi kontynuację pracy badawczej autora.

³ *Deklaracja o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy między Republiką Litewską a Rzeczpospolitą Polską*, „Kurier Wileński” 1992, nr 9, s. 2.

⁴ *Konwencja konsularna między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską sporządzona w Wilnie w dniu 13 stycznia 1992 r.*, Dz.U. 1994, nr 30, poz. 108.

⁵ *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*, Dz.U. 1995, 20 lutego, nr 15, poz. 71.

⁶ Szerzej o tym okresie zob. m.in.: J. Kukułka, *Traktaty sąsiedzkie Polski odrodzonej*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1998; R. Kuźniar, *Droga do wolności. Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*, Warszawa 2008; H. Wisner, *Litwa. Dzieje państwa i narodu*, Warszawa 1999; O. Szura, *Ewolucja stosunków polsko-litewskich w latach 1989–1997*, w: B. Lomiński, M. Stolarczyk (red.), *Polska i jej sąsiedzi w latach dziewięćdziesiątych. Polityczne i ekonomiczne aspekty współpracy i integracji*, Katowice 1998; P. Malewicz, *Polska polityka wschodnia w latach 1989–1991*, Toruń 2008.

⁷ O problematyce wzajemnych relacji państw w tym okresie zob.: R. Jakimowicz, *Polityczne aspekty stosunków polsko-litewskich 1991–2003*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2006, nr 706, s. 43–59; J. Widacki, *Polska – Litwa. Trudne początki*, „Lithuania” 2001, nr 1, s. 74–81; W. T. Modzelewski, *Stosunki polsko-litewskie*, w: tenże (red.), *Polska wobec sąsiadów. Współczesne stosunki polityczne*, Olsztyn 2009, s. 51–72.

2. Przełom w relacjach polsko-litewskich

Po podpisaniu traktatu polsko-litewskiego nastąpiło ożywienie we wzajemnych relacjach. W lutym 1995 r. w Polsce przebywał Prezydent Litwy Algirdas Brazauskas. Zapowiedziano wówczas konieczność zacieśnienia stosunków. 5 marca tego roku podpisano umowę o granicy państwowej⁸. Rozmowy premiera Józefa Oleksego na Litwie 15–16 września 1995 r. zakończyły się podpisaniem umowy o współpracy transgranicznej⁹. Wśród negocjowanych spraw (a niektórych ostatecznie ustalonych), znalazły się: utworzenie batalionu polsko-litewskiego, umowa o wolnym handlu, rozwój współpracy transgranicznej, przejścia graniczne, sprawy celne, bezpieczeństwo jądrowe, współpraca w morskiej żegludze handlowej¹⁰. Był to pewien fundament dla budowania kolejnych porozumień.

W 1996 r. doszło do kilku istotnych spotkań na różnych szczeblach władzy. 12–13 stycznia 1996 r. przebywał w Wilnie marszałek Sejmu Józef Zych. Spotkał się z prezydentem Algirdasem Brazauskasem oraz przewodniczącym litewskiego parlamentu Česlovasem Juršėnasem. Główne zagadnienia, które poruszono podczas spotkań, to sprawa realizacji traktatu, problemy mniejszości narodowych oraz współdziałanie Polski i Litwy na forum międzynarodowym w kontekście przyszłej integracji obu państw z Unią Europejską¹¹. Marszałek J. Zych w czasie wystąpienia w litewskim Sejmie mówił o konieczności „zgody i przyjaźni”, wskazywał na rozwój stosunków gospodarczych oraz relacji między samorządami Polski i Litwy¹².

W czasie spotkania z korpusem dyplomatycznym 15 stycznia 1996 r. prezydent Aleksander Kwaśniewski podkreślił szczególną „więź historii i kultury” z Litwą, ale też z Ukrainą i Białorusią. Według prezydenta, należało rozwijać

⁸ Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o wspólnej granicy państwowej, stosunkach prawnych na niej obowiązujących oraz współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach granicznych, sporządzona w Wilnie dnia 5 marca 1996 r., Dz.U. 1996, nr 22, poz. 199. Do umowy dodano protokół odnoszący się do podstawy prawnej granicy polsko-litewskiej.

⁹ Umowa między Rządem RP a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy transgranicznej, podpisana 16 września 1995 r. Treść umowy dostępna na stronie internetowej MSZ:< <http://www.msz.gov.pl>>, 19.01.2011 r.

¹⁰ B. KołECKA, *Stosunki z państwami bałtyckimi*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1996, s. 151–155; K. Sidorkiewicz, *Stosunki polsko-litewskie w latach 1990–1995 – początki współpracy*, „Disputatio”, t. X: Perspektywa Wschodnia, Gdańsk 2010, s. 56–72.

¹¹ J. Widacki, *Stosunki z Litwą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997, s. 157; *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1996 r.*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997, s. 290.

¹² Przemówienie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Józefa Zycha w parlamencie Republiki Litewskiej, Wilno, 13 stycznia 1996 r., „Zbiór Dokumentów” 1996, nr 1 (styczeń–marzec), s. 25–31.

wzajemne stosunki, prowadząc je w kierunku przyszłości¹³. 14 lutego 1996 r. premier Włodzimierz Cimoszewicz mówił w Sejmie o „pogłębianiu i rozszerzaniu współpracy” z Litwą, ponadto podkreślał nowy charakter tych relacji, czego dowodem były prace nad tworzeniem wspólnej jednostki wojskowej¹⁴.

5–6 marca 1996 r. gościł na Litwie Prezydent RP Aleksander Kwaśniewski. W wyniku porozumień między prezydentami Polski i Litwy utworzono polskolitewską fundację, której celem było wspieranie inicjatyw kulturalnych oraz wymiany młodzieży. Prezydent Kwaśniewski poparł starania Litwy o członkostwo w organizacji Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu (Central European Free Agreement – CEFTA). Wspólnie bardzo dobrze oceniano wzajemną współpracę wojskową (batalion sił pokojowych). Wzajemne relacje uznano za „najlepsze w historii”. Efektem spotkania była także wspólna Deklaracja o intensyfikacji współpracy między Polską i Litwą¹⁵. W dokumencie wskazywano na rozwijanie wzajemnych stosunków, dalsze poszerzanie bazy traktatowej, intensyfikację współpracy gospodarczej, rozwój współpracy służb celnych, granicznych i współpracy transgranicznej (infrastruktura, przepustowość granicy), konieczność ochrony praw mniejszości narodowych w obu krajach (Litwini w Polsce, Polacy na Litwie), kontynuowanie współpracy w sprawach wojskowych (utworzenie wspólnego batalionu, konsultacje), rozwijanie współpracy w organizacjach międzynarodowych (Organizacja Narodów Zjednoczonych – ONZ, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie – OBWE, Rada Europy, Rada Państw Morza Bałtyckiego), wsparcie w procesie integracji europejskiej, współpraca w ramach Partnerstwa dla Pokoju¹⁶. Prezydent A. Kwaśniewski potwierdził wolę rozwoju współpracy z Litwą podczas przemówienia w parlamencie litewskim 5 marca 1996 r., gdzie powiedział m.in. „bez bezpiecznej Litwy nie będzie bezpiecznej Polski. Bez bezpiecznej Polski i Litwy nie może być bezpiecznej Europy”¹⁷. W trakcie wizyty ministrowie spraw zagranicznych Dariusz Rosati i Povilas Gylys zawarli porozumienie o współpracy między ministerstwami. Państwa zobowiązały się do przeprowadzania konsultacji w celu omawiania stosunków dwustronnych oraz spraw międzynarodowych interesujących

¹³ *Przemówienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego na spotkaniu z korpusem dyplomatycznym, Warszawa 15 stycznia 1996 r.*, „Zbiór Dokumentów” 1996, nr 1 (styczeń–marzec), s. 14.

¹⁴ *Exposé premiera Rzeczypospolitej Polskiej Włodzimierza Cimoszewicza w Sejmie, Warszawa, 14 lutego 1996 r.*, „Zbiór Dokumentów” 1996, nr 1 (styczeń–marzec), s. 21–22.

¹⁵ *Działalność Prezydenta RP na rzecz realizacji celów polskiej polityki zagranicznej w 1996 r.*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997, s. 198.

¹⁶ *Wspólna Deklaracja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Prezydenta Republiki Litewskiej w sprawie intensyfikacji współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską, Wilno, 5 marca 1996 r.*, „Zbiór Dokumentów” 1996, nr 1 (styczeń–marzec), s. 32–35.

¹⁷ *Przemówienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego w parlamencie Republiki Litewskiej, Wilno, 5 marca 1996 r.*, „Zbiór Dokumentów” 1996, nr 1 (styczeń–marzec), s. 40–47.

obie strony. Konsultacje miały się odbywać przynajmniej dwa razy w roku w Warszawie i Wilnie lub podczas spotkań międzynarodowych. Strony mogły powoływać grupy robocze i grupy ekspertów. W dokumencie zostały sprecyzowane obszary konsultacji: problematyka działalności organizacji międzynarodowych, a w szczególności ONZ, OBWE, Rady Europy, Rady Państw Morza Bałtyckiego oraz innych; kwestie dotyczące rozwoju współpracy politycznej, ekonomicznej, naukowo-technicznej, kulturalnej, naukowej, oświatowej, zdrowia, ekologii, kontakty między obywatelami; relacje dwustronne odnoszące się do problemów bezpieczeństwa europejskiego oraz procesów integracyjnych w Europie; wzajemna wymiana informacji na temat przebiegu realizacji porozumień; integracja polityczna państw Europy Środkowej z instytucjami Unii Europejskiej, Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (North Atlantic Treaty Organization – NATO) i Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE, ang. West European Union – WEU); problemy praw człowieka, a szczególnie praw mniejszości narodowych. Misje dyplomatyczne Polski i Litwy przy najważniejszych organizacjach międzynarodowych miały prowadzić konsultacje w sprawach, którymi były zainteresowane państwa. Państwa miały ułatwiać współpracę między instytucjami naukowymi, zajmującymi się sprawami stosunków międzynarodowych oraz pomagać swoim dyplomatom (specjalistyczne kursy). Porozumienie zostało zawarte na cztery lata¹⁸. Ponadto ministrowie obrony Stanisław Dobrzański i Linas Linkevičius podpisali umowę o ruchu samolotów wojskowych. Wizyta prezydenta Kwaśniewskiego była potwierdzeniem woli obu stron do zwiększenia wspólnych działań.

19 kwietnia 1996 r. w Augustowie doszło do spotkania roboczego premierów rządów, Włodzimierza Cimoszewicza i Mindaugasa Laurynasa Stankievičiusa. W rozmowach skoncentrowano się na kwestiach współpracy politycznej i gospodarczej. Jednym z tematów rozmów było przyszłe działanie Euroregionu „Niemen”. Premierzy spotkali się także z przedstawicielami mniejszości litewskiej w Puńsku. W czerwcu 1996 r. przebywał w Polsce premier Litwy M. Stankievičius, który rozmawiał z premierem W. Cimoszewiczem i marszałkiem Sejmu Józefem Zychem.

19 września 1996 r. doszło do kolejnego spotkania prezydentów Polski i Litwy, tym razem na pokładzie statku ORP „Warszawa” w Gdyni. Podpisano tam „Wspólną Deklarację”, która potwierdzała dobre stosunki między Polską i Litwą. Kilka dni później 25–27 września 1996 r. przebywał w Warszawie Marszałek Sejmu RL Ceslovas Jursenas. Odnotować należy także inicjatywę, która miała wspierać kulturę. Prezydenci państw powołali fundację im. Adama Mickiewicza.

¹⁸ *Protokół o współpracy między Ministerstwem Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwem Spraw Zagranicznych Republiki Litewskiej, Wilno, 5 marca 1996 r.*, „Zbiór Dokumentów” 1996, nr 1 (styczeń–marzec), s. 36–39.

2 grudnia 1996 r. w czasie wizyty litewskiego ministra obrony w Polsce podpisano kolejne porozumienie wojskowe. Efektem umowy było przekazanie Litwie dziesięciu stacji radiolokacyjnych. Pomoc w dostarczaniu sprzętu wojskowego na Litwę kontynuowano, gdyż już wcześniej dostarczono tam śmigłowce, kutry patrolowe, transportery opancerzone, granatniki i broń strzelecką¹⁹.

W 1996 r. rząd polski przygotowywał umowy o wolnym handlu z różnymi państwami²⁰. Rozmowy ze stroną litewską doprowadziły do podpisania takiego dokumentu 27 czerwca 1996 r. Wejście porozumienia w życie nastąpiło 1 stycznia 1997 r. Zakres umowy obejmował produkty przemysłowe oraz rolne. Celem umowy było rozszerzanie współpracy handlowej. Strony zobowiązały się, iż nie będą wprowadzane nowe cła ani podwyższone dotąd obowiązujące, zarówno importowe, jak i eksportowe²¹.

W tym roku nastąpił także rozwój współpracy transgranicznej. 13 maja 1996 r. weszła w życie polsko-litewska umowa o współpracy transgranicznej. W czerwcu 1996 r. w Wigrach rozpoczęła działalność Polsko-Litewska Komisja do spraw Współpracy Transgranicznej²². Przyjęty wówczas statut komisji nadał podstawy prawne jej działalności²³. W wyniku porozumienia pomiędzy wojewodą suwalskim, sejmikiem samorządowym województwa suwalskiego i Polsko-Litewską Izbą Gospodarczą (PLIG) zostało otwarte biuro Euroregionu „Niemen”. Idea powołania euroregionu została zawarta w Deklaracji III Forum Bałtyckiego z lutego 1995 r. Promocja koncepcji nastąpiła na seminarium międzynarodowym na temat współpracy transgranicznej, które zostało przygotowane przez Instytut Bałtycki w Karlskronie w kwietniu 1996 r.²⁴

Polsko-litewskie stosunki polityczne i gospodarcze zostały poszerzone o aspekty wojskowe²⁵. Polska dostarczała Litwie zaopatrzenie wojskowe, pomagała

¹⁹ J. Widacki, *Stosunki z Litwą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997, s. 157; P. Świeboda, *Działalność Prezydenta RP na rzecz realizacji celów polskiej polityki zagranicznej w 1996 r.*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997, s. 198; M. Ławacz (oprac.), *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1996 r.*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997, s. 290.

²⁰ J. Kaczurba, *Stosunki gospodarcze Polski z zagranicą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997, s. 71.

²¹ *Umowa o wolnym handlu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską, sporządzona w Warszawie dnia 27 czerwca 1996 r.*, Dz.U. 1996, 158, poz. 807.

²² Pierwszemu posiedzeniu przewodniczyli Andrzej Ankiewicz i Algirdas Karalius. Ważnym elementem było dokonanie podziału na grupy robocze oraz wyznaczenie obszarów współpracy. Wskazano także na priorytety polsko-litewskiej współpracy transgranicznej. Zob. A. Skrzydło, *Rozwój współpracy transgranicznej i międzyregionalnej*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997, s. 86; *Protokół z I posiedzenia Polsko-Litewskiej Komisji Międzyrządowej do spraw Współpracy Transgranicznej*. Autor otrzymał materiał z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

²³ *Statut Polsko-Litewskiej Komisji Międzyrządowej do spraw Współpracy Transgranicznej*, sporządzono w Wigrach 22 czerwca 1996 r., tekst umowy dostępny na stronie internetowej: <<http://www.msz.gov.pl/>>14.11.2009.

²⁴ A. Skrzydło, *Rozwój współpracy transgranicznej i międzyregionalnej*, s. 90.

²⁵ *Polska polityka zagraniczna w 1995 r i na początku 1996 r.*, „Rocznik Strategiczny” 1995/1996, s. 246.

w szkoleniu oficerów²⁶. Rozwijała się współpraca transgraniczna i gospodarcza. Dużą rolę w inspirowaniu wspólnych przedsięwzięć odgrywali prezydenci państw. Politycy polscy i litewscy podkreślali przełom, jaki nastąpił we wzajemnych stosunkach. Pomimo tego cały czas istniały problemy, których obie strony nie potrafiły rozwiązać, przy czym większość tzw. spraw trudnych dotyczyła mniejszości polskiej na Litwie. Wśród najważniejszych problemów mniejszości w tamtym okresie należy wymienić: kontrowersje związane z ustawą dotyczącą rozszerzenia Wilna, zniesienie preferencji (próg wyborczy) dla mniejszości w wyborach do litewskiego parlamentu, wypowiedzi niektórych polityków litewskich o polskim szkolnictwie na Litwie²⁷.

3. Polsko-litewskie partnerstwo strategiczne

Dużą rolę we wzajemnych relacjach odgrywała polityka wewnętrzna państw. W Polsce od 1993 r. rządziła koalicja SLD (Sojusz Lewicy Demokratycznej) – PSL (Polskie Stronnictwo Ludowe)²⁸. W 1996 r. na Litwie odbyły się wybory parlamentarne. Zwycięzcami zostały Związek Ojczyzny oraz Litewska Partia Chrześcijańskich Demokratów²⁹. Przez nowo powstały rząd Giedyminas Vagnoriusa współpraca z Polską była określana jako priorytet. Polska jako jedyne państwo została wymieniona w deklaracji programowej rządu. Już na początku 1997 r. doszło do kilku ważnych spotkań między politykami Polski i Litwy. 6–7 stycznia 1997 r. w Warszawie przebywał minister spraw zagranicznych Litwy Algirdas Saudargas, który prowadził rozmowy m.in. z prezydentem

²⁶ *Polska polityka zagraniczna w 1996 r i na początku 1997 r.*, „Rocznik Strategiczny” 1996/1997, s. 301.

²⁷ J. Stachura, J. Czaputowicz, *Przegląd polskiej polityki zagranicznej*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997, s. 20.

²⁸ Wybory do Sejmu i Senatu odbyły się w Polsce 19 września 1993 r. SLD uzyskał 31,17% głosów, a PSL 28,69%. Oba ugrupowania stworzyły koalicję, która funkcjonowała w latach 1993–1997. Premierami w tym czasie byli: Waldemar Pawlak, Józef Oleksy i Włodzimierz Cimoszewicz. Szerzej o wynikach wyborów: *Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 23 września 1993 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 19 września 1993 r.*, MP 1993, nr 50, poz. 470; *Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 23 września 1993 r. o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 19 września 1993 r.*, MP 1993, nr 50, poz. 471; *Wybory parlamentarne 1991 i 1993 a polska scena polityczna*, pod red. S. Gebethnera, Warszawa 1995; J. J. Wiatr, *Wybory parlamentarne 19 września 1993: przyczyny i następstwa*, Warszawa 1993.

²⁹ Wybory na Litwie odbyły się 20 października 1996 r. Najwięcej głosów w okręgu wielomandatowym zdobył Związek Ojczyzny – 29,80% głosów oraz Litewska Partia Chrześcijańskich Demokratów – 9,91%. Premierem został Giedyminas Vagnorius. Szerzej o wynikach wyborów: W oparciu o dane Głównej Komisji Wyborczej na Litwie: <<http://www3.lrs.lt/n/rinkimai/seim96/>> 31.12.2008 r.; *Oficjalnie ogłoszono nazwiska wszystkich wybranych posłów do nowego Sejmu*, „Kurier Wileński” 1996, nr 225, s. 3.

Aleksandrem Kwaśniewskim i premierem Włodzimierzem Cimoszewiczem. A. Saudargas wskazywał na konieczność poprawy wzajemnych stosunków³⁰. 8 stycznia 1997 r. w czasie dorocznego spotkania z korpusem dyplomatycznym prezydent Kwaśniewski mówił o bliskich stosunkach z Litwą, które mogły mieć znaczenie dla umocnienia bezpieczeństwa w Europie Środkowej³¹.

4. Powstanie Polsko-Litewskiego Zgromadzenia Parlamentarnego

25 stycznia 1997 r. w Warszawie gościł Vytautas Landsbergis, wówczas przewodniczący Sejmu RL, który spotkał się z prezydentem A. Kwaśniewskim. Politycy podkreślali podobne cele litewskiej i polskiej polityki zagranicznej. Już 14 lutego 1997 r. odbyło się robocze spotkanie w Olicie (Alylus) premierów rządów. Rozmowy obejmowały kwestie współpracy gospodarczej, spraw granicznych, celnych, a także przestępczości zorganizowanej. Efektem rozmów było podpisanie umowy o wymianie młodzieży³² oraz o ochronie wojskowych informacji niejawnych³³. Ustalono także terminy zapoczątkowania działalności Forum Polsko-Litewskiego oraz Komisji do spraw Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej³⁴.

V. Landsberis w czasie przemówienia w polskim Sejmie 27 lutego mówił o polsko-litewskim partnerstwie strategicznym, zaproponował stałą współpracę parlamentów obu państw poprzez stworzenie określonej formuły współdziałania:

tworzony już jest mechanizm współpracy rządów, ale nadal brak mechanizmu międzyparlamentarnego, który by ją inspirował i jej patronował. Zatem w imieniu Sejmu litewskiego składamy Sejmowi Rzeczypospolitej propozycję rozpoczęcia pertraktacji dotyczących mechanizmu regularnych spotkań oraz systemu współpracy³⁵.

Potwierdzeniem rozwoju wzajemnych stosunków było wystąpienie w Sejmie ministra spraw zagranicznych Dariusza Rosatiego 8 maja 1997 r., który

³⁰ B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1998], s. 161–162.

³¹ *Wystąpienie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego na spotkaniu noworocznym z korpusem dyplomatycznym, Warszawa, 8 stycznia 1997 r.*, „Zbiór Dokumentów” 1997, nr 1 (styczeń–marzec), s. 11.

³² *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o wymianie i współpracy młodzieży*, sporządzono w Olicie 14 lutego 1997 r., tekst umowy dostępny na stronie internetowej: <<http://www.msz.gov.pl/>>18.02.2011 r.

³³ *Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej w sprawie ochrony wymienianych informacji niejawnych*, sporządzono w Olicie 14 lutego 1997 r., tekst umowy dostępny na stronie internetowej: <<http://www.msz.gov.pl/>> 18.02.2011 r.

³⁴ B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1998], s. 161–162.

³⁵ *Przemówienie przewodniczącego Sejmu Republiki Litewskiej Vytautasa Landsbergisa w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 21 lutego 1997 r.*, „Zbiór Dokumentów” 1997, nr 1 (styczeń–marzec), s. 61–69.

mówił o dalszej perspektywie zacieśniania relacji polsko-litewskich. Ponadto podkreślił rolę wspólnych celów strategicznych oraz współpracy regionalnej i przygranicznej, mówił także o zacieśnianiu kontaktów politycznych, wojskowych i intensyfikacji współpracy gospodarczej, co miały ułatwiać tradycyjne związki i bliskość geograficzna państw³⁶.

27 maja 1997 r. w Wilnie, w trakcie wizyty marszałka Sejmu, parafowano statut polsko-litewskiego zgromadzenia parlamentarnego. Parlamente Polski i Litwy przyjęły stosowne uchwały w tej sprawie: 12 czerwca – Sejm litewski i 18 czerwca Sejm polski³⁷. W uchwale Sejmu RP powołującej Polsko-Litewskie Zgromadzenie Parlamentarne napisano: „zadaniem Zgromadzenia będzie rozpatrywanie spraw interesujących Sejm RP i Sejm RL oraz przyjmowanie wspólnych w tym zakresie stanowisk”³⁸. Pierwsze posiedzenie odbyło się na Litwie 1–3 lipca 1997 r.³⁹ Przewodniczącym delegacji polskiej była Olga Krzyżanowska, a delegacji litewskiej Mečys Laurinkus⁴⁰. Wśród przyjętych wówczas dokumentów były: Statut Polsko-Litewskiego Zgromadzenia Parlamentarnego, Deklaracja Zgromadzenia, Apel do Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego, a także do parlamentów państw Unii Europejskiej oraz uchwała „Do narodów Polski i Litwy”⁴¹. W przyjętej deklaracji wskazywano na główne cele zgromadzenia:

³⁶ Fragment przemówienia dotyczył także Czech i Węgier: *Sejmowe exposé ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Dariusza Rosatiego*, Warszawa, 8 maja 1997 r., „Zbiór Dokumentów” 1997, nr 2 (kwiecień–czerwiec), s. 24. W wystąpieniach polityków coraz częściej używano sformułowania „partnerstwo strategiczne” oraz podkreślano konieczność intensyfikacji wspólnych działań, zob. J. Czputowicz, *Przegląd polskiej polityki zagranicznej i działalność MSZ w 1997 r.*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998, s. 27.

³⁷ B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1998], s. 162. W rozmowach uczestniczyli przewodniczący Polsko-Litewskiej Grupy Parlamentarnej, posłowie Adam Dobroński i Piotr Marciniak, zob. A. Wojtal (oprac.), *Działalność Sejmu w sferze spraw zagranicznych*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998, s. 239.

³⁸ *Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 czerwca 1997 r.*, [w:] *Zgromadzenie Poselskie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Sejmu Republiki Litewskiej. Dokumenty 1997–2003*, Kancelaria Sejmu. Biuro Stosunków Międzynarodowych, s. 1.

³⁹ E. Teichman, *Od dobrosąsiedzkiej współpracy do partnerstwa strategicznego Polski i Litwy*, „Lithuania” 2001, nr 1, s. 83.

⁴⁰ *Delegacja polska do Polsko-Litewskiego Zgromadzenia Poselskiego. Posiedzenie Inauguracyjne w Wilnie w dniach 1–3 lipca 1997 r.*, [w:] *Zgromadzenie Poselskie...*, s. 3. Ustalono, że wspólne forum parlamentarne miało liczyć po 20 posłów z każdej ze stron. Sesje plenarne zgromadzenia miały odbywać się dwa razy do roku, wiosną i jesienią, na Litwie i w Polsce: *Uchwała Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL z dnia 2 lipca 1997 r. „Statut Zgromadzenia Poselskiego Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Sejmu Republiki Litewskiej”*, [w:] *Zgromadzenie Poselskie...*, s. 12–22; *Uchwała nr 1 Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL „Do narodów Polski i Litwy”*, ibidem, s. 8–9; *Uchwała nr 2 Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL „Apel do Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego oraz do parlamentów państw Unii Europejskiej”*, ibidem, s. 10.

⁴¹ R. Maciejkianiec, *Założycielska sesja Zgromadzenia Poselskiego Litwy i Polski*, „Nasza Gazeta” 1997, nr 28, s. 3. *Sprawozdanie z pierwszego posiedzenia Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL Wilno 2 lipca 1997 r.*, [w:] *Zgromadzenie Poselskie...*, s. 5.

rozwijanie stałej współpracy między Sejmem RP i RL, omawianie najbardziej aktualnych problemów bilateralnych, regionalnych i międzynarodowych, dbanie o prawa mniejszości narodowych, przyjmowanie wspólnych oświadczeń, deklaracji, uchwał i apeli, wezwanie rządów Polski i Litwy do rozwijania współpracy instytucjonalnej⁴².

5. Utworzenie Komitetu Konsultacyjnego Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej

19–21 czerwca 1997 r. z wizytą w Polsce przebywał prezydent Litwy Algirdas Brazauskas, który odbył rozmowy z prezydentem Aleksandrem Kwaśniewskim. Prezydenci wydali kolejną wspólną deklarację. W dokumencie potwierdzono wcześniejsze ustalenia odnoszące się do wzajemnych stosunków. Nowym elementem była decyzja o powołaniu Komitetu Konsultacyjnego Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej⁴³. Jak podkreślono, jego celem było nadanie nowego wymiaru politycznego stosunkom dwustronnym. W skład komitetu wchodził pełnomocnicy prezydentów oraz po pięciu członków z każdej strony. Zasady działania komitetu miał określić statut⁴⁴. Prezydent Litwy spotkał się także z premierem Włodzimierzem Cimoszewiczem, a głównym tematem rozmów była współpraca bankowa. Doszło także do spotkania z marszałkiem Sejmu Józefem Zychem. Na zakończenie swojego pobytu w Polsce prezydent Litwy spotkał się w Puńsku i Sejnach z przedstawicielami mniejszości litewskiej⁴⁵.

5–6 września 1997 r. w Wilnie odbyła się konferencja „Współistnienie narodów i dobrosąsiedzkie stosunki gwarancją bezpieczeństwa i stabilności w Europie”, w której wzięli udział prezydenci Polski i Litwy. Dwustronne stosunki polsko-litewskie określono jako najlepsze w historii. Prezydenci podkreślili

⁴² *Deklaracja Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL*, [w:] *Zgromadzenie Poselskie...*, s. 6–7. O działalności zgromadzenia m.in. w: K. Sidorkiewicz, *Współpraca parlamentarna Polski i Litwy i jej wpływ na rozwiązywanie problemów regionalnych*, [w:] *Rozwój regionalny w warunkach globalizacji*, pod red. K. Gomółki, Warszawa 2005, s. 75–80.

⁴³ *Wspólna deklaracja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Prezydenta Republiki Litewskiej*, Warszawa, 19 czerwca 1997 r., „Zbiór Dokumentów” 1997, nr 2 (kwiecień–czerwiec), s. 42–46.

⁴⁴ Pełnomocnikami zostali: Andrzej Majkowski, sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP i Neris Germanas, doradca Prezydenta Republiki Litewskiej do spraw polityki zagranicznej: *Porozumienie o utworzeniu Komitetu Konsultacyjnego Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej*, Warszawa, 19 czerwca 1997 r., „Zbiór Dokumentów” 1997, nr 2 (kwiecień–czerwiec), s. 47–48.

⁴⁵ M. Ławacz (oprac.), *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1997 r.*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998, s. 278.

także rolę mniejszości narodowych w zbliżeniu państw⁴⁶. Prezydenci Polski i Litwy odegrali w tym czasie znaczącą rolę w budowaniu klimatu porozumienia między państwami. Częste spotkania, kolejne deklaracje i oświadczenia, budowanie wspólnych instytucji i wspieranie działań rządów było wyraźnym sygnałem, jakie znaczenie dla siebie mają oba państwa.

6. Powstanie Rady do spraw Współpracy między Rządami Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej

Wspólne działania podjęły także rządy Polski i Litwy. 29 sierpnia 1997 r. powołano Radę do spraw Współpracy między Rządami Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej. Nastąpiło to w trakcie wizyty premiera Giedyminas Vagnoriusa w Polsce. Podpisano wówczas Wspólną Deklarację premierów. Pierwsze posiedzenie rady odbyło się 14–15 września 1997 r. w czasie pobytu premiera Cimoszewicza w Wilnie. Rada miała mieć charakter konsultacyjno-doradczy. Wiosną 1998 r. utworzono wspólne komisje do spraw polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa, gospodarki, oświaty, kultury i nauki, dziedzictwa kulturowego i mniejszości narodowych⁴⁷.

Kolejne umowy były zawierane przez rządy obu państw. 25 czerwca 1997 r. ministrowie obrony narodowej Stanisław Dobrzański i Česlovas Stankiecičius podpisali umowę o utworzeniu wspólnej jednostki wojskowej. Umowa weszła w życie 3 grudnia 1997 r.⁴⁸ Wcześniejsze ustalenia dotyczące współpracy wojskowej stały się faktem. Kolejna umowa z 14 września 1997 r. obejmowała zasady współpracy przy dokonywaniu kontroli osób, towarów i środków transportu związanych z przekraczaniem polsko-litewskiej granicy państwowej w ru-

⁴⁶ W konferencji wzięli udział prezydenci Białorusi, Bułgarii, Estonii, Finlandii, Litwy, Łotwy, Mołdawii, Polski, Rumunii, Ukrainy, premier Rosji oraz politycy, aktywiści społeczni, ludzie kultury i nauki z tych krajów oraz z Islandii, USA, przewodniczący OBWE, przewodniczący Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, reprezentanci Unii Europejskiej: *Deklaracja prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Litwy Aleksandra Kwaśniewskiego i Algirdasa Brazauskasa na zakończenie konferencji „Współlistnienie narodów i dobrosąsiedzkie stosunki gwarantują bezpieczeństwo i stabilności w Europie”, Wilno, 6 września 1997 r.*, „Zbiór Dokumentów” 1997, nr 3 (lipiec–wrzesień), s. 24–26; *Polska polityka zagraniczna w 1997 r. i na początku 1998 r.*, „Rocznik Strategiczny” 1997/1998, s. 258.

⁴⁷ Regulamin został przyjęty uchwałą Rady z 14 września 1997 r., zob. B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1998], s. 164.

⁴⁸ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej w sprawie utworzenia wspólnej jednostki wojskowej dla utrzymania i przywracania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, podpisano w Trokach, dnia 25 czerwca 1997 r.*, tekst umowy dostępny na stronie internetowej: <<http://www.msz.gov.pl/>>18.02.2011.

chu drogowym i kolejowym⁴⁹. Tego samego dnia zawarto umowę dotyczącą współpracy w dziedzinie turystyki⁵⁰.

Powstały także zinstytucjonalizowane formy współpracy samorządowej. Zasady działania zostały wypracowane podczas spotkania prezydenta Warszawy Marcina Świącickiego z merem Wilna Rolandasem Paksasem, które miało miejsce jesienią 1997 r. Zdecydowano o utworzeniu wspólnego Forum Samorządu Terytorialnego, którego obrady odbyły się po raz pierwszy 30 marca – 4 kwietnia 1998 r.⁵¹

21 września 1997 r. odbyły się w Polsce wybory parlamentarne. Po wyborach powstała koalicja Akcji Wyborczej Solidarność (AWS) i Unii Wolności (UW)⁵². Premierem koalicyjnego rządu został Jerzy Buzek. Bronisław Geremek, nowy minister spraw zagranicznych, określił stan stosunków z Litwą jako doskonałe. 12 listopada 1997 r. podczas spotkania z korpusem dyplomatycznym MSZ minister Geremek podkreślał, iż polska polityka zagraniczna miała być kontynuowana, a zarazem powinno nastąpić jej zdynamizowanie⁵³. Potwierdzeniem tych słów była pierwsza wizyta nowego szefa MSZ na Litwie 13 listopada 1997 r. W jej trakcie doszło do spotkania Bronisława Geremka z ministrem spraw zagranicznych Litwy Algirdasem Saudargasem, podczas którego omówiono zasady partnerstwa strategicznego. W Wilnie B. Geremek spotkał się także z prezydentem A. Brazauskasem i premierem G. Vagnoriusem. Jednym z ustaleń było powołanie polsko-litewskiej komisji do spraw bezpieczeństwa wewnętrznego, a jej głównym zadaniem miało być zwalczanie przestępczości zorganizowanej. W październiku tego roku doszło w Paryżu do symbolicznego i ważnego wydarzenia. Prezydent Litwy A. Brazauskas nadał honorowe obywatelstwo Litwy Jerzemu Giedroyciowi. Uroczystość odbyła się w siedzibie paryskiej „Kultury”. W spotkaniu uczestniczył także Aleksander Kwaśniewski. 15 grudnia

⁴⁹ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o zasadach współpracy przy dokonywaniu kontroli osób, towarów i środków transportu przekraczających polsko-litewską granicę państwową w ruchu drogowym i kolejowym, sporządzona w Wilnie dnia 14 września 1997 r.*, Dz.U. 2003, nr 3, poz. 31. Umowa weszła w życie 8 sierpnia 2002 r.

⁵⁰ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinie turystyki, sporządzona w Wilnie dnia 14 września 1997 r.*, MP 2002, nr 17, poz. 292. Umowa weszła w życie 2 października 2001 r.

⁵¹ B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1998], s. 164.

⁵² AWS uzyskała 33,83% głosów, a UW 13,37%. Koalicyjny rząd istniał AWS–UW istniał do połowy 2000 r., następnie rząd Jerzego Buzka miał charakter rządu mniejszościowego. Szczegółowe wyniki wyborów w: *Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 25 września 1997 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 21 września 1997 r.*, MP 1997, nr 64, poz. 620; *Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 25 września 1997 r. o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 21 września 1997 r.*, MP 1997, nr 64, poz. 621.

⁵³ B. Geremek, *Kontynuacja i nowa dynamika. Wystawienie ministra spraw zagranicznych Bronisława Geremka na spotkaniu z korpusem dyplomatycznym, Warszawa 12 listopada 1997 r.*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998, s. 11.

1997 r. przebywał w Kownie nowy marszałek Sejmu Maciej Płażyński, który spotkał się z przewodniczącym Sejmu Litwy V. Landsbergisem. Planowano kolejne spotkanie parlamentarzystów obu krajów. Jeszcze w tym miesiącu doszło do spotkania premiera J. Buzka i G. Vagnoriusa na szczycie UE w Luksemburgu⁵⁴.

Jedną z ważniejszych spraw, która miała wymierne znaczenie, była współpraca transgraniczna. Po dwuletnich przygotowaniach 6 czerwca 1997 r. powołano w Augustowie Związek Transgraniczny Euroregionu „Niemen”. Współpraca obejmowała trzy strony: polską, litewską i białoruską. Należały do niej gminy ówczesnego województwa suwalskiego, obwód grodzieński (Białoruś) oraz powiaty Alytus i Mariampol. Euroregion był otwarty dla innych regionów⁵⁵.

W 1997 r. kształtowały się różne formy kontaktów polsko-litewskich. Rozwinął swoją działalność Instytut Polski w Wilnie, który powstał w 1996 r.⁵⁶ W czerwcu nad jeziorem Wigry doszło do spotkania ludzi kultury Polski i Litwy, w którym uczestniczyli Czesław Miłosz i Tomasz Venclowa. Z kolei w grudniu ostatecznie uformował się siedmioosobowy komitet redakcyjny, którego zadaniem było przygotowanie dzienników Michała Romera, a jego skład tworzyli historycy polscy i litewscy. 10 grudnia został zorganizowany panel dyskusyjny odnoszący się do roli organizacji pozarządowych dla współpracy między społeczeństwem polskim i litewskim. Konsekwencją spotkania była propozycja utworzenia Polsko-Litewskiego Forum Organizacji Pozarządowych. Na Litwie przebywała także delegacja Ministerstwa Edukacji Narodowej, a jej celem było omówienie międzynarodowych imprez młodzieży, które związane były z realizacją umowy o współpracy młodzieży.

W obszarze problemów społecznych w Wilnie prowadziła rozmowy delegacja Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej, a jej efektem było podpisanie protokołu o współpracy międzyresortowej na lata 1997–1998. We wrześniu 1997 r. podpisano także protokół intencyjny dotyczący współpracy w zakresie projektów modernizacji linii kolejowych i projektu „Via Baltica”. Należy dodać, że w 1997 r. poprawiały się wskaźniki gospodarcze obejmujące takie czynniki, jak eksport, import i inwestycje⁵⁷.

⁵⁴ M. Ławacz (oprac.), *Kronika stosunków międzynarodowych Polski w 1997 r.*, s. 278; B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1998], s. 165.

⁵⁵ A. Skrzydło, *Współpraca transgraniczna*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998, s. 117. O perspektywach rozwoju Euroregionu „Niemen” w tekście: U. Vaichulis, *Euroregion Niemen and its Prospects*, zamieszczonym na stronie internetowej: <<http://www.wigry.win.pl/euroreg.htm>>6.03.2011.

⁵⁶ Na czele Instytutu Polskiego w Wilnie stał początkowo Wojciech Wróblewski, radca Ambasady RP w Wilnie, a potem Ryszard Badoń.

⁵⁷ B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1998], s. 165–168. Szerzej o zagadnieniach gospodarczych Polski w kontekście międzynarodowym w 1997 r. [w:] J. Kaczurba, *Zagraniczna polityka gospodarcza Polski w 1997 r.*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998, s. 76–88.

1997 r. był bardzo istotny w relacjach polsko-litewskich. Pomimo zmian politycznych w obu krajach, kontynuowano wspólne przedsięwzięcia oraz budowano kolejne obszary działania. Najważniejszym czynnikiem politycznym było uznanie strategicznych celów w polityce zagranicznej obu państw, i co było istotne, były to cele wspólne dla Polski i Litwy. Fundamentalnym dążeniem ówczesnej polityki zagranicznej obu państw było wstąpienie do NATO oraz UE. Dawało to możliwość wspólnych działań. Koncepcja partnerstwa strategicznego stała się kanwą dalszych rozmów i budowania różnych obszarów porozumienia. Formy instytucjonalnej współpracy objęły wówczas najważniejsze instytucje w państwie. Prezydenci państw utworzyli Komitet Konsultacyjny Prezydentów RP i RL, rządy podpisały porozumienie o powstaniu Rady do spraw Współpracy między Rządami RP i RL, a parlamentarzyści powołali Polsko-Litewskie Zgromadzenie Parlamentarne; od 1996 r. istniała Polsko-Litewska Międzyrządowa Komisja do spraw Współpracy Transgranicznej.

7. Intensyfikacja współpracy

26–27 stycznia 1998 r. w Warszawie odbyło się spotkanie parlamentarzystów w ramach wspólnego zgromadzenia parlamentarnego, była to druga sesja tego gremium. Wśród poruszanych spraw znalazły się: sytuacja szkół polskich na Litwie, prywatyzacja, pisownia imion i nazwisk, używanie języka polskiego przez polską mniejszość narodową na Litwie. Wyrażono pozytywną opinię na temat przestrzegania traktatu polsko-litewskiego, proponowano także nowe formy współpracy⁵⁸. 26–27 maja 1998 r. w Wilnie odbyło się spotkanie Komisji Oświaty, Kultury i Mniejszości Narodowych Zgromadzenia Poselskiego, odnoszące się do problemów oświatowych⁵⁹. Trzecia sesja zgromadzenia miała miej-

⁵⁸ *II Sesja Zgromadzenia Poselskiego Sejmów Litwy i Polski*, „Lithuania” 1998, nr 3, s. 71; *Ocena realizacji Traktatu międzypaństwowego*, ibidem, s. 74–76; *Deklaracje Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL*, „Kurier Wileński” 1998, nr 22, s. 6; *Sprawozdanie z II Sesji Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL Warszawa 26–27 stycznia 1998 r.*, [w:] *Zgromadzenie Poselskie...*, s. 25; *Zgromadzenie Poselskie Sejmu RP i Sejmu RL zebrane na swej II Sesji w Warszawie w dniach 26–27 stycznia 1998 r. dokonało oceny realizacji Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy podpisanego dn. 26 kwietnia 1994 r. w Wilnie*, [w:] *Zgromadzenie Poselskie...*, s. 26–27; *Deklaracja Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i RL odbywającego posiedzenie w dniach 26–27 stycznia w Warszawie*, ibidem, s. 29; M. Laurinkus, J. Król, *Zgromadzenie Poselskie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Sejmu Republiki Litewskiej*, „Kurier Wileński” 1998, nr 22, s. 6.

⁵⁹ *Sprawozdanie z posiedzenia Komisji Oświaty, Kultury i Mniejszości Narodowych Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL, Wilno 26 – 27 maja 1998 r.*, [w:] *Zgromadzenie Poselskie...*, s. 31–35.

sce 20–22 listopada tego roku. Parlamentarzyści odnieśli się do spraw gospodarczych, planowanych zmian administracyjnych, zwrócono uwagę także na współpracę kulturalną⁶⁰. Należy dodać, iż swoje spotkania przeprowadzała Polsko-Litewska Grupa Parlamentarna. Marszałek Senatu Alicja Grześkowiak odwiedziła Litwę na przełomie maja i czerwca 1998 r. i spotkała się z przewodniczącym litewskiego parlamentu V. Landsbergisem, prezydentem Litwy V. Adamkusem. Z kolei w listopadzie tego roku na Litwie przebywał marszałek Sejmu Maciej Płażyński⁶¹.

Od początku 1998 r. dużą aktywność wykazywał prezydent Aleksander Kwaśniewski. Już na początku roku złożył gratulacje nowo wybranemu prezydentowi Litwy Valdasowi Adamkusowi, licząc na kontynuację dobrych relacji⁶². 15 stycznia 1998 r. prezydent Kwaśniewski spotkał się z przewodniczącym Rady Banku Litwy Reinoldijusem Sarkinasem⁶³. Przy okazji podpisania Karty Partnerstwa między USA a Litwą, Łotwą Estonią, prezydent Kwaśniewski 16 stycznia 1998 r. podkreślił konieczność przyjaznych stosunków między Polską i Litwą: „wyrażam głęboką wolę, aby w tym ostatnim przypadku szczególne miejsce nadal zajmowały przyjazne kontakty z Litwą na poziomie prezydentów obu państw”⁶⁴. 16 lutego 1998 r. prezydent Kwaśniewski uczestniczył w obchodach 80. rocznicy powstania Litwy. „Litwa i Polska są dziś sobie bliższe niż kiedykolwiek” – mówił w swoim wystąpieniu prezydent Polski. Przypominał także o wsparciu Polski dla dążeń Litwy do wstąpienia do NATO i UE⁶⁵. Potwierdzeniem dobrych relacji prezydentów Polski i Litwy była wizyta V. Adamkusa w Warszawie 1–2 kwietnia 1998 r. Polska była pierwszym celem wizyty nowego prezydenta, co miało też swój wyraz symboliczny. Prezydent Kwaśniewski wskazywał na konieczność intensyfikacji współpracy gospodarczej, kulturalnej, wojskowej oraz w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości. Podczas spotkania A. Kwaśniewski mówił m.in.:

⁶⁰ *Sprawozdanie z III sesji Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL, Wilno 20–22.11.1998 r.*, ibidem, s. 38; *Uchwała nr 1/III Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL*, ibidem s. 39–40; *Uchwała nr 2/III Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL*, ibidem, s. 41–45; *Uchwała nr 3/III Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL*, ibidem, s. 46; *Uchwała nr 4/III Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Sejmu RL*, ibidem, s. 48.

⁶¹ B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1999], s. 172.

⁶² *List gratulacyjny Prezydenta RP do Prezydenta – elekta Republiki Litewskiej*, <<http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=147&mode=view>> 20.08.2009.

⁶³ *Spotkanie Prezydenta RP z przewodniczącym Rady Banku Litwy*, <<http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=152&mode=view>> 20.08.2009.

⁶⁴ *Oświadczenie Prezydenta RP w związku z podpisaniem przez prezydentów USA, Litwy, Łotwy i Estonii Karty Partnerstwa*, <<http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=155&mode=view>> 20.08.2009.

⁶⁵ *Wystąpienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego z okazji 80. Rocznicy niepodległości Litwy, Wilno, 16 lutego 1998 r.*, „Zbiór dokumentów” 1998, z. 1, s. 89–93.

powinniśmy wspólnie poświęcić więcej uwagi wzajemnemu poznawaniu się i lepszemu zrozumieniu obu narodów, bardziej bliskim kontaktom między zwykłymi obywatelami Litwy i Polski oraz organizacjami pozarządowymi⁶⁶.

14–15 lipca 1998 r. doszło do spotkania w ramach Komitetu Konsultacyjnego. Omawiano m.in. relacje gospodarcze i kulturalne, utrzymując pozytywne oceny wzajemnych stosunków⁶⁷. 2–3 września 1998 r. A. Kwaśniewski ponownie przebywał na Litwie, uczestnicząc w międzynarodowej konferencji „Integracja Euroatlantycka jako kluczowy aspekt stabilności”, spotkał się także z prezydentem Litwy⁶⁸. Do kolejnego spotkania doszło 14 października tego roku. w Warszawie. Prezydenci rozmawiali o integracji z UE oraz NATO⁶⁹. 11 listopada prezydent Litwy uczestniczył w obchodach 80-lecia niepodległości Polski, co stało się już tradycją we wzajemnych relacjach⁷⁰. Działania prezydentów obu państw wykraczały poza normy w stosunkach międzynarodowych. Sprzyjało to budowaniu klimatu wzajemnych relacji. Częste wizyty, udział w konferencjach, prace w ramach komitetu konsultacyjnego, miały pozytywny wpływ na te stosunki, bez względu na bieżące zmiany polityczne.

Podobna sytuacja dotyczyła sfery rządowej. Kolejne wystąpienia polityków polskich i litewskich potwierdzały istotę wzajemnych stosunków. 5 maja 1998 r. B. Geremek w czasie wystąpienia w Sejmie mówił o konieczności pogłębiania partnerstwa strategicznego z Litwą. Ponadto wskazywał na stałe poparcie Litwy w jej staraniach o członkostwo w UE i NATO⁷¹.

6 marca 1998 r. przebywał w Warszawie minister spraw zagranicznych Litwy A. Saudargas, który uczestniczył w konferencji „Wyzwanie XXI wieku dla

⁶⁶ *Toast Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego na uroczystym śniadaniu wydanym na cześć Prezydenta Republiki Litewskiej Valdasas Adamkusa*, <<http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=190 &mode=view>> 20.08.2009.

⁶⁷ *Komitet Konsultacyjny Polsko-Litewski u Prezydenta RP*, <<http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=277&mode=view>> 20.08.2009.

⁶⁸ *Wizyta robocza Prezydenta RP na Litwie – program*, <<http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=301&mode=view>> 20.08.2009.

⁶⁹ *Prezydent Litwy u Prezydenta RP*, <<http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=325&mode=view>> 20.08.2009.

⁷⁰ W uroczystych obchodach 80. rocznicy Święta Niepodległości Polski uczestniczyli, oprócz prezydentem Litwy, prezydenci państw Europy Środkowo-Wschodniej, Estonii – Lennart Meri, Łotwy – Guntis Ulmanis, Rumunii – Emil Constantinescu, Ukrainy – Leonid Kuczma, Węgier – Árpád Göncz <<http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=339&mode=view>> 20.08.2009.

⁷¹ W swoim przemówieniu B. Geremek wskazywał także na Ukrainę jako partnera strategicznego Polski. Poparcie Polski w dążeniu do UE i NATO obejmowało także Łotwę i Estonię. Minister wskazywał także na konieczność przygotowania koncepcji polskiej polityki bałtyckiej: *Sejmowe exposé ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Geremka na temat podstawowych kierunków polityki zagranicznej Polski w 1998 r., Warszawa, 5 marca 1998 r., „Zbiór Dokumentów” 1998, nr 1, s. 10, 28. Po wystąpieniu szefa MSZ odbyła się w Sejmie debata na temat polskiej polityki zagranicznej, zob.: *Działalność Sejmu III kadencji w sferze spraw zagranicznych*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1999, s. 233–245.*

regionu Morza Bałtyckiego i bezpieczeństwa Europy”. 20 marca tego roku doszło do pierwszego posiedzenia Polsko-Litewskiej Międzyrządowej Komisji do spraw Problemów Mniejszości Narodowych, a 25 marca odbyło się spotkanie ministrów obrony Janusza Onyszkiewicza i Česlovasa Stankievičiusa. Rozmawiano o współpracy wojskowej oraz budowie polsko-litewskiego batalionu wojskowego⁷².

Działalność kontynuowała Rada do spraw Współpracy między Rządem RP i RL. W 1998 r. odbyły się dwa plenarne posiedzenia tego gremium. 27 kwietnia w Warszawie zatwierdzono Protokół Ustaleń. W dokumencie znalazły się zapisy o polityce zagranicznej i bezpieczeństwie, współpracy gospodarczej, ruchu granicznym i infrastrukturze granicznej, współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, kulturze, nauce i oświacie, mniejszości narodowych i współpracy transgranicznej. Jednym ze wspólnych zadań była intensyfikacja związana z integracją z instytucjami międzynarodowymi. Planowano współpracę placówek dyplomatycznych, systematyczne konsultacje, rozwój współpracy wojskowej. Rada miała opracować układ o akcjach poszukiwawczych i ratowniczych. Jedno z postanowień dotyczyło liberalizacji handlu towarami przemysłowymi od 1 lipca 1998 r.⁷³ Rozmawiano także o połączeniu systemów energetycznych Polski i Litwy. Rada popierała projekt „Via Baltica”, a także współpracę związaną z transportem kolejowym. Rada wskazywała na konieczność przyspieszenia podpisania umów: o współpracy w dziedzinie zwalczania terroryzmu, nielegalnego obrotu narkotykami oraz o zwalczaniu przestępczości zorganizowanej⁷⁴.

W obszarze nauki, kultury i nauki uzgodniono sprawy związane ze wzajemnym uznawaniem świadectw i dyplomów (szkoły średnie i wyższe) oraz kwestie współpracy pełnomocników do spraw dziedzictwa kulturowego⁷⁵. Rada odniosła się także do kwestii mniejszości narodowych w obu państwach. Mniejszość narodowa miała być wspierana w sprawach kultury, używania języka ojczystego

⁷² M. Ławacz (oprac.), *Kronika stosunków międzynarodowych Polski*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1999, s. 309–310.

⁷³ 8 maja w Wilnie podpisano umowę regulującą sprawę liberalizacji handlu wyrobami przemysłowymi: *Protokół dodatkowy nr 1 sporządzony w Wilnie dnia 8 maja 1998 r do Umowy o wolnym handlu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską sporządzonej w Warszawie dnia 27 czerwca 1996 r.*, Dz.U. 1998, nr 105, poz. 657.

⁷⁴ B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1999], s. 173. Trzy miesiące później 13 lipca 1998 r. w Warszawie rządy podpisały umowę wynikającą z ustaleń Rady: *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o przekazywaniu i przyjmowaniu osób*, MP 2006, nr 90, poz. 940. Ministrowie spraw wewnętrznych obu państw przyjęli tego dnia stosowną regulację w tej sprawie: *Porozumienie między Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Spraw Wewnętrznych Republiki Litewskiej w sprawie wykonywania Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Republiką Litewską o przekazywaniu i przyjmowaniu osób*, tekst umowy dostępny na stronie internetowej <<http://www.msz.gov.pl/>> 18.02.2011. Umowa i porozumienie weszły w życie 8 stycznia 2000 r.

⁷⁵ 17 grudnia 1998 r. w Wilnie została podpisana umowa związana z omawianym zakresem: *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinach kultury, oświaty i nauki*, MP 2002, nr 31, poz. 491. Umowa weszła w życie 5 stycznia 2001 r.

w życiu publicznym, przygotowania podręczników dla uczniów, zapisu nazwisk w językach ojczystych.

17 grudnia 1998 r. odbyło się trzecie posiedzenie Rady. W spotkaniu na Litwie uczestniczył premier Jerzy Buzek. Poza intensyfikacją wspólnych działań w polityce zagranicznej, zwrócono uwagę na konieczność wzmocnienia współpracy wojskowej. Zaplanowano konsultacje na poziomie eksperckim dotyczące NATO, ćwiczenia wojskowe („Bursztynowa nadzieja ‘99”), budowę zintegrowanego systemu kontroli powietrznej oraz opracowanie dokumentów dotyczących akcji poszukiwawczych i ratowniczych. Wśród poruszanych problemów znalazły się m.in.: sprawa umowy o współpracy w zwalczaniu terroryzmu, nielegalnym obrocie narkotykami i przestępstwie zorganizowanym; utworzenie komisji do spraw współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej; ochrona granicy państwowej; walka z nielegalną migracją i przemytem towarów; inwestycje w regionie; reformy oświaty; konsultacje w sprawach reform administracyjno-terytorialnych⁷⁶.

Kolejnym krokiem we współpracy transgranicznej była umowa o utworzeniu Euroregionu „Bałtyk” z 22 lutego 1998 r. Porozumienie podpisano w Malborku. Działalność euroregionu obejmowała regiony Danii, Łotwy, Litwy, Polski, Rosji i Szwecji⁷⁷. Działalność euroregionu szczegółowo regulował przyjęty wówczas statut⁷⁸.

Omawiane tematy, przygotowywane w latach 1996–1997, były kontynuowane w 1998 r. Następowало uszczegółowienie wielu spraw, ale także pojawiały się nowe treści i kolejne gremia współdziałania polsko-litewskiego. Jak to wówczas określono: „nastąpiła intensyfikacja wzajemnych relacji”.

8. Podsumowanie

Po trudnym początku w stosunkach polsko-litewskich, a następnie uregulowaniach traktatowych w 1994 r., przygotowano grunt do rozwoju tych relacji. Już w 1995 r. nastąpiło ożywienie we wzajemnych kontaktach, ale już kolejny rok przyniósł dużą liczbę porozumień, które systematycznie obejmowały różne dziedziny życia, i nie były to tylko kontakty polityczne. Sformułowanie „intensyfikacja współpracy” powtarzano na różnych szczeblach władzy po obu stronach granicy. Decydujące były wspólne cele Polski i Litwy w polityce zagranicznej. Zapadła wówczas decyzja o partnerstwie strategicznym państw. Dążenie do przystąpienia do Unii Europejskiej i NATO łączyło oba państwa, a widocznym

⁷⁶ B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą* [1999], s. 173–175; M. Ławacz (oprac.), *Kronika stosunków międzynarodowych Polski*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1999, s. 309–310.

⁷⁷ *Umowa o utworzeniu Euroregionu „Bałtyk”*, Malbork, 22 lutego 1998 r., <<http://www.eurobalt.org.pl/archiwum/downloads/dok23.pdf>> 27.03.2011.

⁷⁸ *Statut Euroregionu „Bałtyk”*, Malbork, 22 lutego 1998 r., <<http://www.eurobalt.org.pl/archiwum/downloads/dok22.pdf>> 27.03.2011

skutkiem tego było wzajemne wsparcie na instytucjonalnym forum międzynarodowym oraz przeprowadzane konsultacje.

W tym czasie powstały struktury współdziałania na różnych szczeblach władzy. Parlamentarzyści utworzyli Polsko-Litewskie Zgromadzenie Parlamentarne, prezydenci państw powołali Komitet Konsultacyjny Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej, a współpracę rządową koordynowała Rada do spraw Współpracy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej. Powołano także wspólne Forum Samorządu Terytorialnego. Utworzono także struktury współpracy transgranicznej, powstała Polsko-Litewska Komisja do spraw współpracy Transgranicznej, Euroregion „Niemen” i Euroregion „Bałtyk”. Zapoczątkowano współpracę wojskową, rozwinięto kontakty gospodarcze, powstała m.in. Polsko-Litewska Izba Gospodarcza. Porozumienia obejmowały sprawy celne, graniczne, wymiany osób, kwestie edukacji i kultury oraz wiele innych. Wzajemne stosunki w tym czasie nazywano najlepszymi w historii obu państw.

Należy podkreślić, iż pomimo tak rozwiniętych wzajemnych relacji, nie udało się rozwiązać wielu problemów mniejszości polskiej na Litwie. W artykule skoncentrowano się na stosunkach instytucjonalnych oraz układach i porozumieniach państw, wspominając jedynie o tym fakcie.

Shaping the institutional Polish-Lithuanian relationships in 1996–1998 – strategic partnership

In 1992–1994 the most important treaty documents between Poland and Lithuania were set and the cooperation started. Next years brought a lot of different forms of Polish-Lithuanian cooperation on various levels. The aim of the article is to present the range of relationship between the two countries in 1996–1998. At that time the states had common objectives in their foreign policy, the most important being the entering the NATO and EU. Mutual relationships of that time were called the best in the history of those countries. Since 1997 the strategic partnership was underlined, which could be best seen in the documents and public speeches of the most important politicians of both countries, and also in the international activities. The main source of information were the documents prepared by the representatives of the countries, including the contracts, arrangements and agreements. During the discussed period the new structures of cooperation were established on various levels of authorities: Polish Lithuanian Parliamentary Assembly, The Advisory Committee of the Presidents of the Polish Republic and the Lithuanian Republic, The Council for the Cooperation between the Governments of the Polish Republic and the Lithuanian Republic, the common Forum of the Local Governments and others. Some structures of the transborder cooperation were established at that time, too (The Polish-Lithuanian Committee for Transborder Cooperation, the “Niemen” Euroregion, the “Baltic See” Euroregion), the military cooperation was initiated, the economical contacts were developed (The Polish-Lithuanian Chamber of Economics). The agreements included the customs and border matters, people exchange, educational and cultural issues and many more.